

АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Қалмырзаева Нұржамал Бекполат қызы

Әжінияз атындағы НМПИ-ның Қазақ тілі және әдебиеті
тәлім бағдарының студенті

Аннотация:

Бұл мақала Абай шығармаларының тәлім-тәрбиелік мәнін ашу үшін бағытталған. Абайды оқып-үйрену елдің жастарына үлкен рухани байлық болары анық.

Кілт сөздер: тәрбие, адамгершілік идея, қара сөздер

Абай мұрасы-ұрпаққа өнеге-үлгі, тәлім-тәрбие, ғибраттағылым болмақ. Абай сонысымен де –мәңгілік жасап, жасампаз бола бермек. Ұлы Абай даналығының дінгегі, шығармаларының арқауы-адам тәрбиесі мен тұтас бір халықтың тәлім-тәрбиесі екенін оның шығармаларынан-ақ байқаймыз. Сондай-ақ, өзін-өзі тану сабақтарының да –адамның өзі, адамгершілік қасиеттері туралы болғандықтан қызықты, танымды, тартымды. Адам-өзінің қызығушылықтары, тілектері мен қажеттіліктеріне сәйкес тұрмысты және өзін-өзі мақсатқа лайық қайта өзгертуші, белсенді, әрекетшіл жан. Өзінің жаратылысын түсіну, өмірдің мәні бойынша сұрақтарға жауап іздеу, қоршаған болмыс арасынан қзін бөліп қарау және әлемнің қайта құрылуын түсіну адамға ғана тән. Әрбір адамды сипаттайтын тән, жан және рух барлық уақытта үйлесімділікте бола бермейді. Әрбір саналы адамның мақсаты, қанағаты, бақыты-үйлесімділікке толық қол жеткізу және оны ұзақ уаыт ұстап тұру негізі. Осы тұрғыдан алғанда, жалпыадамзаттық құндылықтар туралы ұғымдар жүйесі мен олардың адам өміріндегі көрінісін «Өзін-өзі тану» пәнінің базалық мазмұнының құрылымдық элементтері

ретінде белгіленіп, осы негізде өзін тану, өзгелерді тану, әлемді тану, адам-зат тәжірбиесін тану мәселелері анықталады. Абай сана-сезімді тәрбиелеудегі қоғамдық ортаның ролін материалистік тұрғыдан түсіндіре білді. Адамның жақсы-жаман, ақылды-ақылсыз болуы генетикалық негізге баланысты, ақ сүйек тұқымдарынан шыққандар ақылды, батыр, алғыр болады деген буржуазиялық нәсілдік, идеалистік көзқарасқа қарама-қарсы. Абай адам мінезінің қалыптасуы тәрбиеге, байланысты екенін дәлелдеді. Өзінің отыз жетінші қара сөзінде. «Мен, егер заң қуаты қолымда бар кісі болсам, адам мінезін түзеп болмайды деген кісінің тілін кесер едім», - дейді.

Абай поэтикалық шығармалары мен қара сөздері пәлсапалық, этикалық, эстетикалық, психологиялық ой-пікірлерге толы. Абай түсінігінше, табиғат біздің санамыздан тыс және бізге тәуелсіз өмір сүреді. Біздің түсінігіміз бен қабылдауымыз, түсінігіміз айналадағы ақиқат шындық өмірдің сәулесі ғана. Абай түсінігінше, табиғат біздің санамыздан тыс және бізге тәуелсіз өмір сүреді. Адам баласы «көзімен көріп, құлақпен естіп, қолмен ұстап, тілмен татып, мұрнымен иіскеп тыстағы дүниеден хабар алады», - дейді Абай. Адам баласы анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады. Бұлар-тәннің құмарлығы (жетінші сөз) деп ой түйгіндей келе, «адам бойына жан құмарлығы арқылы жиналатын нәрсенің аты ақыл, ғылым... ол таланттылық пен ерінбей еңбек еткен адамның қолына түседі» деген қорытынды жасайды.

Адамгершілік жөніндегі тәрбиелік тақырыпты Абай Отыз екінші сөзінде және Қырық төртінші сөзінде де қайталап, толық дәлелдеп өтеді. Тәрбиелік ойдың тағы біршартын адамның басындағы мінезділікпен байланысты байланысты талапқа әкеп саяды.

Абай поэзияларының ең басты ерекшелігі тәрбиелік тағылымы сол асыл мұрасы ол өзі өмір сүрген тұтас бір тарихи дәуірді жан-жақты барынша толық бинелеп берді. Бірақ, ақын творчествасы жарты ғасырды қамтитын тарихи дәуірді танытады де аз. Сол замандағы қоғамдық өмір

салтының, ой-сана,білім-ғылым түсініктерінің бірнеше ғасыр бойы қалыптасқанын, түп-тамыр әріде жатқанын ескерсек, Абай поэзиясы –ағартушылық көзқарасы қоғамның дамуындағы бір елеулі кезеңді бейнелеу арқылы халықтың тағдырын, ұлттық мінез-құлқын тарихи тұрғыдан кең арнада алып,қоғам көшінің жеткен жерін ғана емес,өткен жолын да танытарлықтай етіп көрсете білді. Абайдың педагогикалық еңбектерін дұрыс түсініп игеру арқылы ғана, шынайы халқымызға тән тәлім-тәрбиеміздің қайнарынан қанып ішуге мүмкіндік ашамыз.

Қорыта келгенде, жаңа қоғамымыздың әулеттік саяси,экономикалық және рухани дамуы өскелең ұрпақтың оқу мен тәрбие сапасын түпкілікті өзгертіп, жақсатуды талап етеді. Абай ұстаған оқу,тәрбиелік қағидалардың қазіргі қоғам талаптарымен үндестігін байқап, жастарға ұлттық тәрбие беруді имандылық,адамгершілік,еңбек,эстетикалық тәрбиесін бүгінгі жас ұрпақ қажетіне жаратуды жүйелікпен пайдалану қажет. Мақалада Абайдың тәлім-тәрбиелік ойларын болашақ мұғалімдерді мектептегі оқу-тәрбие жұмысына дайындаудың жолдары көрсетілді.Ақынның діни көзқарастарының тек «өз заманы үшін» ғана емес бүгінде де үлкен тәрбиелік тәрбиелік мәні зор.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1.Жұмалиев Қ. Абайға дейінгі қазақ поэзиясы және Абай поэзиясының тілі. Алматы,1948жыл
- 2.Абай Құнанбайұлы.Толық жинақ. Қызылорда.1933жыл
- 3.Абайдың қара сөздері. Алматы 1998жыл